

Gebrek aan moed?

Het Belgische federale en Vlaamse energie- en klimaatbeleid

Koen Rademaekers en Luc Van Nuffel

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. **MO*papers** worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Koen Rademaekers is *managing director* en **Luc Van Nuffel** *senior associate* van *Trinomics*, gespecialiseerd in onderzoek en consultancy op het gebied van energie, milieu en klimaatverandering. Recente studies van Trinomics voor de Europese Unie handelen over de impact van de circulaire economie op de werkgelegenheid en trends in het Europees beleid inzake energieprijzen, -kosten en -subsidies.

Redactieraad **MO*papers**: Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Gijs Justaert (Wereldsolidariteit), Emiel Vervliet (hoofdredactie MO*papers).

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
Suggesties: emiel.vervliet@telenet.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het printmagazine MO*, de mondiale nieuwssite www.MO.be, en van de nieuwsbrief eMO* (tweemaal per week). Verder organiseert de vzw MO* lezingen en mondiale cafés.

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

ENERGIE- EN KLIMAATAMBITIES IN BELGIË: ECOREALISME VERSUS ECOACTIVISME?

De laatste maanden staan energie en klimaat in het middelpunt van de belangstelling. Plots outen heel wat politici zich als voorstander van een ambitieus klimaatbeleid. Ze wijzen er ook op dat er al heel veel is gedaan en dat de klimaatactivisten onvoldoende op de hoogte zijn van die maatregelen en van de werkelijke impact van een snelle transitie naar een koolstofneutrale economie. Daarnaast blijven bevoorradingszekerheid en betaalbaarheid van elektriciteit heikele kwesties waarover sinds meerdere jaren harde politieke en maatschappelijke discussies worden gevoerd, die evenwel nog niet tot structurele oplossingen hebben geleid. De discussie werd opnieuw aangewakkerd door de sterke stijging van de elektriciteitsprijzen sinds september 2018 en de aankondiging van een mogelijke schaarste in de wintermaanden.

Doordat onze Belgische politici op Europese en internationale fora in het algemeen niet geneigd zijn om ambitieuze klimaatdoelstellingen te ondersteunen, vergroot de perceptie dat ze niet behoren tot de voortrekkers in Europa maar eerder een

afwachtende en defensieve houding aannemen. Het pijnlijkste en meest zichtbare voorbeeld daarvan deed zich voor in december 2018 op de klimaatconferentie in het Poolse Katowice. De Belgische politici waren daar niet in staat om een verklaring te onderschrijven die erkent dat de klimaatambities nog verder moeten worden aangescherpt, terwijl onze buurlanden en de Europese Commissie die verklaring wel ondertekenden. Daarnaast onthield België zich in december 2018 ook bij de stemming over de herziene richtlijn voor energie-efficiëntie, die nieuwe doelstellingen voor 2030 vastlegt. Hoewel er technische redenen waren voor die onthouding, komt dit standpunt slecht over bij een groot deel van de bevolking. In november publiceerde de Europese Commissie een strategie om tegen 2050 te evolueren naar een vrijwel koolstofarme samenleving. Sommige lidstaten hebben die ambitie meteen onderschreven, maar ons land wil eerst evalueren wat de economische impact is van de voorstellen alvorens een standpunt in te nemen.

VERSNIPPERDE KLIMAAT- EN ENERGIEBEVOEGDHEDEN BEMOEILIJKEN COHERENTE EN KRACHTDADIGE AANPAK

Het energie- en klimaatbeleid is in ons land een ingewikkelde lappendeken en wie dat wil, kan zich verschuilen achter onze complexe staatsstructuur. Het energiebeleid heeft een sterke impact op het klimaat en vice versa. Daarnaast heeft het ook implicaties op het vlak van leefmilieu, transport, economie en fiscaliteit. Klimaat en energie zijn dus bij uitstek transversale thema's die heel wat coördinatie vereisen tussen de verschillende beleidsdomeinen en -niveaus.

In onze huidige staatsstructuur is de federale overheid bevoegd voor de coördinatie van het internationale en Europese energie- en klimaatbeleid, voor de klassieke productie van elektriciteit (met inbegrip van offshore windenergie), voor productnormen, voor btw en accijnzen op energie en voor de spoorwegen. Luchtqualiteit, energiebesparing, hernieuwbare energie (behalve offshore windenergie), openbaar vervoer (behalve NMBS/Infrabel) en belastingen op voertuigen zijn

dan weer bevoegdheden van de gewesten.

Voor de coördinatie tussen het federale niveau en de gewesten zijn er verschillende overlegfora, zoals de Nationale Klimaatcommissie, Enover (energie) en de Interministeriële Conferentie voor het Leefmilieu. Dat overleg leidt evenwel niet altijd tot het gewenste resultaat. Zo werd tevergeefs onderhandeld over de lastenverdeling 2013-2020 tussen de federale staat en de gewesten. Dat leidde tot de toekenning van de prijs van 'Fossiel van de dag' op de klimaatop in Parijs, omdat België er na zes jaar discussie niet in geslaagd was de nationale klimaatinspanningen tussen de gewesten te verdelen. In 2017 besliste de Nationale Klimaatcommissie dan maar om geen gemeenschappelijk plan meer uit te werken voor de periode 2013-2020.

Recent zijn de Belgische overheden er wel in geslaagd om tijdig een ontwerp van geïntegreerd Nationaal Energie- en Kli-

maatplan 2021-2030 op te stellen. Dat plan werd in december 2018 goedgekeurd door het Overlegcomité en voor evaluatie ingediend bij de Europese Commissie, zoals gevraagd in het *Clean Energy for all Europeans Package*. Het is dus voornamelijk dankzij de pushfactor 'Europa' dat België nog min of meer op de klimaatrails zit. De Europese Commissie is de initiatiefnemer voor het opstellen van de nationale energie- en klimaat-

plannen voor de komende tien jaar en zal die ook toetsen aan de nieuwe 2030-doelstellingen. De diverse Europese initiatieven hebben er ook toe geleid dat België fors investeert in hernieuwbare energie, energiebesparing, emissiereducties in de industriële sectoren - onder druk van de Europese allocatieplannen - en in gebouwen en in de verbetering van de luchtkwaliteit.

HET EUROPEES SYSTEEM VOOR HANDEL IN BROEIKASGASEMISSIERECHTEN

» Het Europese Emissiehandelssysteem (*Emissions trading system* of ETS) is een *cap-and-trade* systeem: exploitanten van ETS-installaties moeten voor elke ton CO₂ die ze uitstoten één emissierecht indienen. Momenteel is het ETS van toepassing op ongeveer 12.000 installaties uit de energie-intensieve industrie en de elektriciteitssector, die samen verantwoordelijk zijn voor circa 40% van de broeikasgasemissies in de EU. Daarnaast valt de luchtvaartsector ook onder het ETS. Het totaal aantal beschikbare emissierechten is beperkt (*cap*), maar exploitanten van ETS-installaties mogen die rechten onder elkaar verhandelen (*trade*). Doordat het aantal beschikbare emissierechten ieder jaar daalt, ontstaat er in principe schaarste op de markt. ETS-bedrijven hebben dan de keuze: minder uitstoten of emissierechten aankopen. Hierdoor betaalt de koper onrechtstreeks voor emissiereducties in een andere installatie. Dit systeem leidt ertoe dat de reductiedoelstelling effectief wordt gehaald want de *cap* of totale limiet staat immers vast, en dat dit ook gebeurt op een kostenefficiënte manier, omdat de emissiereducties gebeuren in de industriële sectoren en lidstaten waar dat het goedkoopst kan gebeuren.

Het ETS verloopt in handelsperiodes. De eerste handelsperiode liep van 2005 tot 2007 en werd beschouwd als een proefperiode. De tweede handelsperiode 2008-2012 viel samen met de eerste Kyoto-verbintenisperiode. Tijdens die periode hadden de lidstaten nog een grote zelfstandigheid om het systeem te toe te passen.

De derde handelsperiode loopt van 2013 tot 2020 en valt samen met de tweede verbintenisperiode onder het Kyoto Pro-

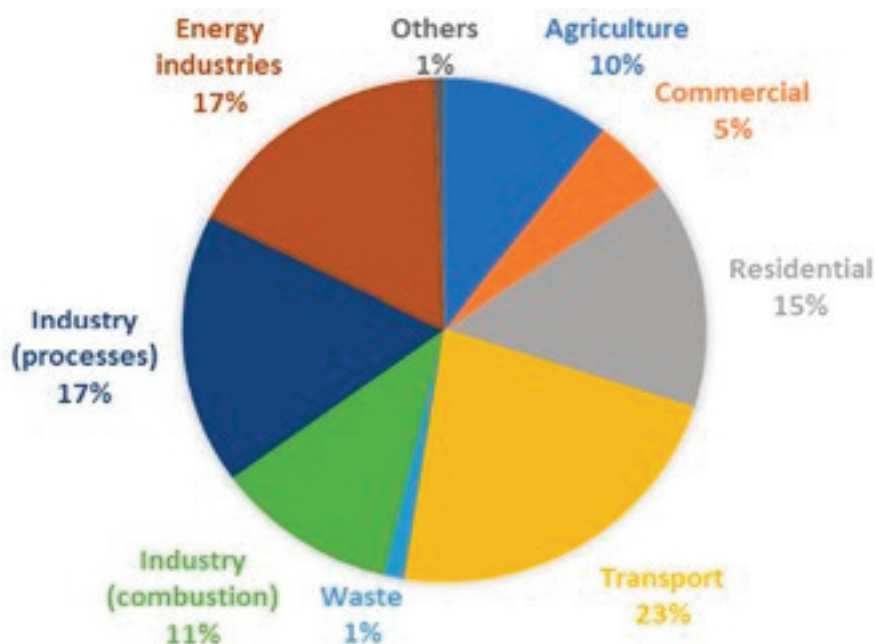
ocol. Sinds 2013 vallen een aantal bijkomende subsectoren onder het systeem en zijn de meeste regels geharmoniseerd op Europees niveau. De totale limiet daalt jaarlijks met 1,74%, zodat in 2020 de totale uitstoot 21% lager ligt dan in 2005. Een deel van de emissierechten wordt door de lidstaten publiek geveild en een deel wordt via Europese allocatieplannen gratis toegewezen. Elektriciteitsproducenten moeten in het algemeen al hun emissierechten aankopen, terwijl industriële bedrijven die actief zijn in een internationale markt (een deel van) hun rechten gratis ontvangen om hun concurrentiepositie niet in het gedrang te brengen. Die bedrijven staan opgenomen in de zogenaamde *carbon leakage list*.

Ondanks de kritiek op dit complexe instrument en de kinderziekten ervan (het systeem was in de beginjaren te generuus), heeft deze aanpak ertoe geleid dat de tegen 2020 beoogde emissiereductie nu al wordt gehaald. Het ETS heeft dus wel degelijk bijgedragen tot een daling van de uitstoot in de industrie en de energiesector.

Ook in België waren de broeikasgasemissies van de ETS-sectoren in 2016 fors gedaald in vergelijking met de volumes in 2005: in de energiesector met 34%, in industriële procesinstallaties met 22% en in industriële verbrandingsinstallaties met 43%. Die trend was ook in Vlaanderen zichtbaar, met een daling van 30% in de energiesector en 14% voor de industrie (telkens tegenover 2005). Maar de uitstoot in transport (plus 3%), de landbouw (plus 5%) en handel en diensten (plus 7%) steeg licht. Dat zijn sectoren waar geen systeem voor handel in uitstootrechten bestaat.

AANDEEL VAN DE VOORNAAMSTE SECTOREN IN DE BELGISCHE BROEIKASGASEMISSIES IN 2016

Bron: Belgisch Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030

Door de impact van de economische crisis van 2008-2009 was er lange tijd een surplus aan emissierechten en bleef de koolstofprijs dus op een laag niveau. In 2018 steeg de koolstofprijs echter van 8 naar meer dan 23 euro per ton CO₂. Op zich is dat een goede zaak, want het betekent dat er meer moet worden betaald voor de uitstoot van broeikasgassen en dat koolstofarme alternatieven dus economisch voordeliger worden. Aangezien het aantal emissierechten dat gratis aan de ondernemingen wordt toegekend geleidelijk daalt, levert dit handelssysteem ook inkomsten op voor de nationale overheden. In 2018 ontvingen de Belgische overheden op die manier 382 miljoen euro aan opbrengsten, wat de facto kan worden beschouwd als een CO₂-taks. Op dit ogenblik moeten zij hiervan minstens de

helft herinvesteren in klimaatmaatregelen. Het lijkt evenwel aangewezen om deze middelen volledig te besteden aan de financiering van de transitie naar een koolstofarme economie. In december 2018 werd op Europees niveau een ambitieuze doelstelling voor 2030 vastgelegd: de broeikasgasemissies van de ETS-bedrijven moeten tegen 2030 dalen met 43% tegenover het niveau van 2005. Dat stemt overeen met een vermindering met 2,2% per jaar tussen 2021 en 2030. De toekomst zal uitwijzen of de stijging van de CO₂-prijs als gevolg van de dalende emissieplafonds en de correcties aan het systeem om het surplus aan rechten weg te werken, zullen volstaan om de Europese bedrijven aan te moedigen om de transitie naar koolstofneutrale processen effectief waar te maken.

BIJKOMENDE MAATREGELEN IN TRANSPORT- EN GEBOUWSECTOR ZIJN NODIG

Volgens de Europese 2020-doelstellingen moet België de uitstoot van broeikasgassen in de sectoren die niet onder het ETS-systeem vallen, tegen 2020 verminderen met 15% tegenover 2005. Volgens de meest recente cijfers zou ons land die doelstelling halen, hoewel de emissies sinds 2014 weer lichtjes stijgen. Transport en gebouwen zijn niet-ETS sectoren.

De transportsector is verantwoordelijk voor 35,3% van de niet-ETS emissies. Naast maatregelen om individueel vervoer te ontmoedigen en collectief personen- en goederenvervoer aan te moedigen, zijn drastische regelgevende ingrepen noodzakelijk, zoals de verplichte invoering van emissievrije voertuigen (bijvoorbeeld via de *Clean vehicles*-richtlijn) en de drastische beperking van de maximumuitstoot van nieuwe voertuigen. Daarnaast zijn initiatieven aangewezen om het leasingwagenvark snel te vergroenen en - al kadert dit niet rechtstreeks in het klimaatbeleid - om de congestie op onze wegen te verminderen, bijvoorbeeld via de invoering van een variabele kilometerheffing voor alle voertuigen.

De EU-lidstaten hebben in december 2018 afgesproken om de broeikasgasemissies van de niet-ETS sectoren tegen 2030 met 30% te verlagen tegenover 2005. In hun ontwerp van energie-

en klimaatplan 2021-2030 stellen de Belgische overheden een gezamenlijk doel van 35% voorop. De ambities van België zijn op dit vlak dus hoger dan het gemiddelde voor Europa.

Om die doelstelling op een kostenefficiënte wijze te bereiken, zijn verscheidene maatregelen mogelijk. Een van de meest aangewezen opties lijkt de invoering van een specifieke CO₂-heffing op het niet-ETS verbruik van fossiele brandstoffen. Optimaal zou zo een heffing op Europees niveau moeten worden ingevoerd, maar dat blijkt politiek niet haalbaar. Daarom hebben verschillende lidstaten, waaronder de Scandinavische landen en Frankrijk, zo'n nationale belasting ingevoerd, waarvan de opbrengst in het algemeen dient om klimaatmaatregelen te financieren of andere lasten (zoals die op arbeid) te verlagen. Op federaal niveau werd hierover in 2018 een studie uitgevoerd, die de randvoorwaarden voor de invoering van een dergelijke heffing definieert. Ook op Vlaams niveau wordt in de energievisie van de Vlaamse Regering expliciet verwezen naar dit instrument. Aangezien er ondertussen een maatschappelijk draagvlak lijkt te bestaan voor een dergelijke maatregel, zou dit een van de eerste prioriteiten van de volgende legislatuur moeten zijn.

BELGIË BLIJFT HET GEBRUIK VAN FOSSIELE BRANDSTOFFEN SUBSIDIËREN

Een ander heikel punt zijn de subsidies aan gebruikers van fossiele brandstoffen, zoals de kortingen op accijnzen op stookolie en op diesel en kerosine voor professionele toepassingen. Die lagen in België tijdens de laatste tien jaar elk jaar ruim boven de 2 miljard euro - 2,59 miljard euro in 2016 om precies te zijn. Dat is gevoelig meer dan de 1,46 miljard euro subsidies in 2016 voor hernieuwbare energie, die grotendeels worden gefinancierd via de elektriciteitsfactuur van de eindgebruiker. De energietransitie kan ondersteund worden door de subsidies voor fossiele brandstoffen af te schaffen en die middelen te gebruiken voor klimaatmaatregelen. Op die wijze zou

het gebruik van olieproducten duurder worden en de transitie naar koolstofarme alternatieven dus kunnen versnellen.

Daarnaast zou ook de opbrengst van de accijnzen op benzine en diesel kunnen dienen voor de financiering van de transitie. Die accijns bedraagt ongeveer 0,6 euro per liter en omdat er in België jaarlijks meer dan 10 miljard liter diesel en benzine wordt getankt, maakt dat dus 6 miljard euro. Optioneel zou het ook mogelijk zijn om de inkomsten die voortvloeien uit de btw op fossiele brandstoffen (21%) te gebruiken om de energietransitie te financieren. Zodoende kom je al snel tot een globaal jaarlijks budget van ruim 10 miljard euro!

GROEN GAS ALS DEEL VAN DE OPLOSSING

Bij discussies over energie en klimaat wordt vaak de nadruk gelegd op de uitstoot in de elektriciteitsproductie, terwijl deze vector in België vandaag 'slechts' 17% van ons finale energieverbruik dekt. Door de elektriciteitsproductie te vergroenen en fossiele brandstoffen te vervangen door elektriciteit (bijvoorbeeld voor elektrische voertuigen en warmtepompen) kan een stuk van de weg afgelegd worden. Bepaalde toepassingen in de industrie zijn evenwel moeilijk te elektrificeren, zoals hogetemperatuurprocessen of het gebruik van gas of olie als grondstof voor producten. Ook voor goederenvervoer via de weg of het water zal gas of een vloeibare brandstof verder noodzakelijk zijn. Hiervoor komen groen gas (biogas, biomethaan, synthetisch methaan, waterstof) en biobrandstoffen in aanmerking om de omslag naar een koolstofneutrale economie te realiseren.

Het potentieel van biomassa is beperkt en hoogwaardige biomassa dient bij voorkeur ingezet te worden als grond- of voedingsstof. Reststromen kunnen wel dienen voor de energievoorziening. Op Europees niveau zou biogas/biomethaan volgens sommige studies tot 25% van het huidige aardgasverbruik kunnen vervangen. Meer conservatieve schattingen gaan uit van 5 tot 10%. Volgens een recente studie van Biogas-E zou in Vlaanderen jaarlijks 3,6 TWh biogas/biomethaan uit reststromen kunnen komen (TWh = terawattuur = miljard kWh). Dat is 3% tot 4% van het huidige aardgasverbruik. Het potentieel is dus beperkt en de kostprijs ligt nog substantieel hoger dan de huidige marktprijs van aardgas.

Een CO₂-heffing op fossiele brandstoffen zou deze kostenhandicap deels kunnen wegwerken. Daarnaast kunnen Garanties van Oorsprong zorgen voor een hogere marktwaarde voor dit product. De productie van biogas voor lokaal gebruik (voor elektriciteits- en/of warmtevoorziening) en voor omzetting tot biomethaan en transport via het gasdistributienet wordt in

Europa al op vrij grote schaal toegepast, vooral in Duitsland, Frankrijk, Denemarken en Italië. In ons land is het potentieel lager en is de rol van biogas in de energievoorziening nog erg beperkt. In december 2018 kwam in Merksplas de eerste installatie in gebruik, waarbij het biogas wordt omgezet in biomethaan en geïnjecteerd in het lokale gasdistributienet. Koolstofneutraal gas kan ook geproduceerd worden op basis van fossiele brandstoffen of door elektrolyse van (groene) elektriciteit. Uit recente studies van de Europese Commissie blijkt dat de potentiële productie van groene stroom in Europa (circa 19.000 TWh/jaar) substantieel hoger is dan het huidige verbruik van elektriciteit (circa 3.100 TWh) en gas (circa 5.000 TWh) samen. Het potentieel bestaat vooral uit onshore (39%) en offshore windenergie (37%). Aangezien de productie van die energiebronnen niet kan worden aangepast aan de vraag, is de combinatie van windenergie met power-to-gasinstallaties een aangewezen oplossing. Groenestroomproducenten kunnen er dan voor opteren om hun geproduceerde stroom geheel of gedeeltelijk (bijvoorbeeld bij lage of negatieve elektriciteitsprijzen door 'overproductie' in het elektriciteitssysteem) via elektrolyse om te zetten in waterstof, die lokaal kan gebruikt worden in industrie en transport, opgeslagen kan worden voor later gebruik of getransporteerd via het gasnet. Op die manier kan ook een deel van de flexibiliteitsnaden in het elektriciteitsstelsel worden ingevuld. In Duitsland zijn er al heel wat pilot- en demonstratieprojecten gelanceerd voor omzetting van elektriciteit naar waterstof. In ons land startte onlangs een project door Eoly (Colruyt Group), Parkwind en Fluxys om de verduurzaming van het energielandschap een duw in de rug te geven. De ambitie van dit consortium is om een power-to-gasinstallatie op industriële schaal te bouwen, die groene elektriciteit omzet in groene waterstof die in de bestaande aardgasinfrastructuur kan worden vervoerd en opgeslagen.

STIJGENDE ENERGIEARMOEDE

Het aantal huishoudens dat een beroep doet op een sociaal tarief voor elektriciteit is tussen 2009 en 2016 meer dan verdubbeld van 4 naar ruim 9% van het totale aantal verbruikers. Voor aardgas zien we een gelijkaardige evolutie (Europese Commissie, *Energy Prices, Costs and Subsidies and their Impact on Industry and Households*, december 2018). Om de impact van de hoge energiefactuur te verzachten, duiken allerlei voorstellen op, zoals de btw op elektriciteit opnieuw verlagen naar 6% of de brandstofprijzen weer opnemen in de index. Hoewel dit vanuit sociaal oogpunt aangewezen lijkt, moeten we beseffen dat een btw-verlaging eigenlijk een indirecte verbruikssubsidie is die leidt tot een hoger elektriciteitsverbruik (+ 0,80 % volgens een studie van 2015 van het federaal Planbureau) en tot hogere CO₂-emissies (+ 0,37% volgens dezelfde studie). Zodoende draagt dit

niet bij tot het bereiken van onze doelstellingen inzake energie-efficiëntie en CO₂-uitstoot. Het Planbureau wijst er ook op dat een dergelijke maatregel het begrotingssaldo negatief beïnvloedt, wat op zijn beurt de overheidsschuld doet stijgen. Bovendien bestaat het risico dat een btw-verlaging niet volledig wordt doorgerekend aan de eindklanten, maar de facto leidt tot hogere marges voor elektriciteitsleveranciers.

Een betere oplossing is dus om maatregelen te nemen die leiden tot een structurele verlaging van het energieverbruik en bijgevolg van de factuur. Voorbeelden hiervan zijn fiscale of financiële steun voor isolatie, plaatsing van hoog-rendementstoestellen en isolatie. Daarnaast zijn uiteraard generieke maatregelen nodig om de koopkracht van deze bevolkingsgroep te vrijwaren.

NATIONALE DOELSTELLING 2020 VOOR HERNIEUWBARE ENERGIE WORDT WELLICHT NIET GEHAALD

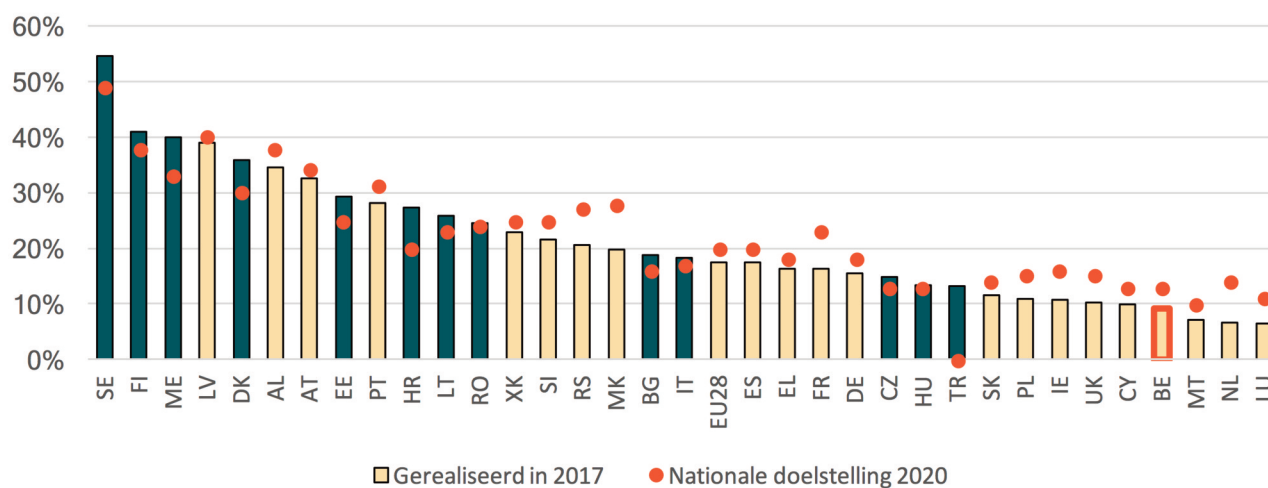
België moet in 2020 volgens de Europese doelstellingen 13% van zijn totaal finaal energieverbruik uit hernieuwbare energie halen. Ondanks massale investeringen in zonne- en windenergie bedroeg het aandeel hernieuwbare energie in 2016 toch maar 8,65%. In 2017 zou dat aandeel gestegen zijn tot 9,1%. Het lijkt dus onwaarschijnlijk dat we in 2020 effectief de nationale doelstelling zullen behalen. Dat is onder meer te wijten aan de wijze waarop de nationale doelstellingen destijds zijn bepaald (vooral op basis van het Bruto Nationaal Product en niet in functie van het technisch-economisch potentieel) en aan het feit dat de plannen voor nieuwe grootschalige biomassa centrales in extremis zijn afgevoerd.

Het was van meet af aan duidelijk dat België het moeilijk zou hebben om zijn doelstelling voor hernieuwbare energie te berei-

ken. De initiële plannen hielden immers al rekening met een tekort van 0,7% dat eventueel zou worden ingevuld via de flexibiliteitsmechanismen (samenwerking met andere landen) die in de richtlijn zijn voorzien. Meerdere lidstaten, waaronder Luxemburg, hebben inmiddels effectief gebruik gemaakt van die mogelijkheid om hun nationale doelstelling te halen. Ook Frankrijk en Nederland dreigen overigens hun engagement niet te kunnen waarmaken. In Nederland bedroeg het aandeel hernieuwbare energie in 2016 slechts 5,9%, dus minder dan in België. Bij uitvoering van het voorgenomen beleid zou dit aandeel oplopen tot 9 à 12% in 2020. Ondanks de verwachte sterke toename is dit onvoldoende voor Nederland om de doelstelling van 14% te bereiken.

NATIONALE DOELSTELLINGEN ENERGIE UIT HERNIEUWBARE BRONNEN EN REALISATIE IN 2017

Bron: Eurostat

In december hebben de Europese instanties een ambitieuze doelstelling voor 2030 vastgelegd: 32% van het finale energieverbruik moet in 2030 bestaan uit hernieuwbare energie. België heeft zich in zijn voorlopig energie- en klimaatplan geëngageerd om 18,3% van zijn energieverbruik uit hernieuwbare energie te halen. Met dat engagement verhoogt België zijn doel van 13% in 2020 tot 18,3% in 2030, een verhoging met 40,7%. Maar het EU-gemiddelde werd opgetrokken van 20% in 2020 naar 32% in 2030 en dat is een verhoging met 60%. Het is dus niet uitgesloten dat de Europese Commissie het Belgische plan op dit vlak als onvoldoende zal beschouwen en bijkomende inspanningen zal vragen.

Het is hoe dan ook duidelijk dat het technisch-economisch potentieel van hernieuwbare energie in België lager is dan in veel andere lidstaten. De ambitie om de energievoorziening tegen 2050 volledig te vergroenen, zal in ons land dan ook veel moeilijker te verwezenlijken zijn dan in landen met een lage bevolkingsdichtheid en een groot kustgebied, zoals Groot-Brittannië. Een Europese aanpak met aandacht voor investeringen waar die het meest aangewezen zijn en een verdere verhoging van de interconnectiecapaciteit voor elektriciteit zal dan ook noodzakelijk zijn. Daarnaast kan ook de bestaande gasinfrastructuur worden gebruikt om groen gas te stockeren en over grote afstanden te transporteren.

GROOT POTENTIEEL VOOR VERDERE ENERGIEBESPARING LIGT VOORAL IN DE GEBOUWENSECTOR

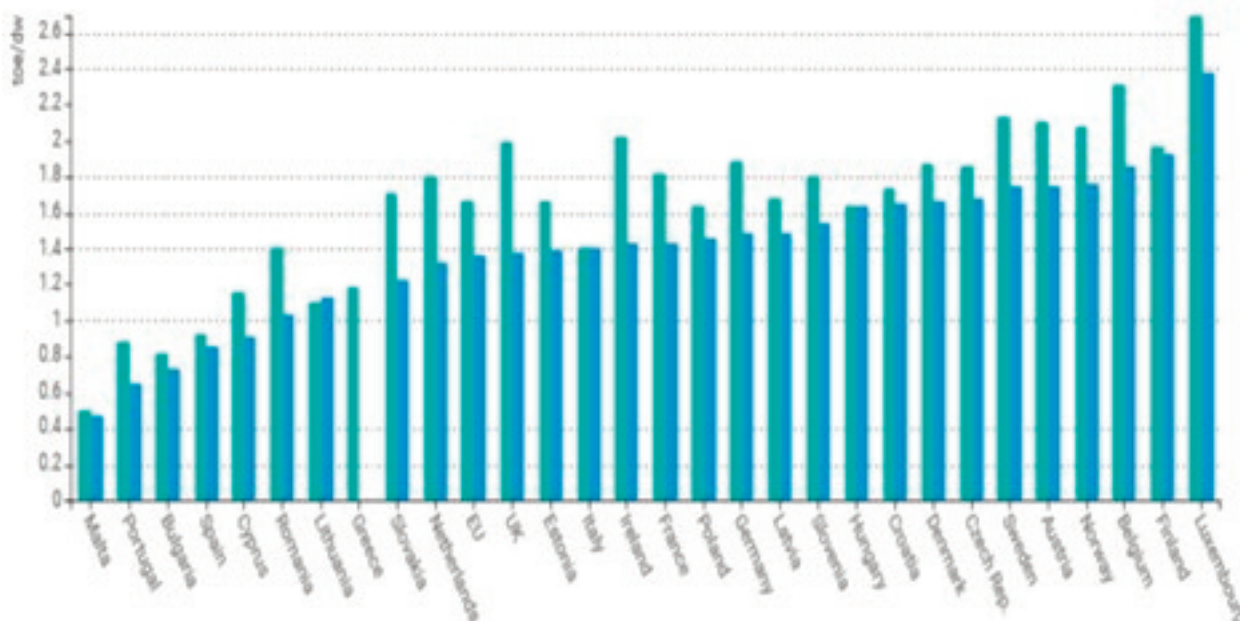
Volgens de Europese 2020-doelstellingen moet België zijn primair energieverbruik verminderen tot 43,7 Mtoe (Mtoe = miljoen ton olie-equivalenten). Dat is een vermindering met 18% in vergelijking met het verbruik bij ongewijzigd beleid. De primaire energieconsumptie was in 2014 gedaald tot 45 Mtoe, maar is sindsdien weer gestegen tot bijna 50 Mtoe. Het ziet er dus naar uit dat we ook die doelstelling niet zullen halen.

In december 2018 werd op Europees niveau de herziene energie-efficiëntierichtlijn goedgekeurd. Die voorziet dat het energieverbruik in 2030 32,5% lager moet zijn dan het geschatte niveau bij ongewijzigd beleid. De richtlijn verplicht de lidstaten om tussen 2021 en 2030 jaarlijks 0,8 % te besparen op hun eindenergieverbruik, maar biedt de lidstaten soepelheid in de manier waarop ze die verplichting nakomen. De Belgische overheden hebben zich in hun voorlopig plan geëngageerd tot een verlaging met 22% van het primaire en 17% van het finale ener-

gieverbruik tegenover het niveau van business as usual. Als de Europese Commissie zou vaststellen dat de ingediende nationale plannen globaal niet leiden tot de afgesproken reductiedoelstelling, kan zij bepaalde lidstaten vragen om bijkomende maatregelen te nemen.

Het energieverbruik van de Belgische huishoudens is hoog in vergelijking met andere Europese landen: in 2015 stond België op de derde plaats voor het energieverbruik per woning, omgerekend naar gemiddeld klimaat in Europa. Een ambitieus beleid dringt zich dus op. Een drastische verlaging van het energieverbruik per wooneenheid is noodzakelijk om het totaal energieverbruik te reduceren, temeer omdat het aantal woningen naar verwachting voort zal stijgen. Dat heeft te maken met de voorziene toename van de bevolking, maar ook en vooral met het stijgend aantal eenpersoonsgezinnen (50% volgens Statbel in 2060).

GEMIDDELDE ENERGIECONSUMPTIE PER WONING IN 2015 (IN TOE/WONING)

Bron: Eurostat

De wettelijke normen voor nieuwbouw die in het kader van de Europese regelgeving zijn ingevoerd, hebben hun doel bereikt, maar een heel groot deel van ons bestaande gebouwenpark beantwoordt nog niet aan de huidige normen. Op dit ogenblik wordt jaarlijks slechts 0,6% van ons woningenpatrimonium gerenoveerd, wat ruim onvoldoende is om tegen 2050 heel het

gebouwenpark aan te passen. Een verdubbeling of zelfs verdrievoudiging van de renovatiegraad dringt zich op. Een ambitieuzer renovatiebeleid biedt belangrijke economische en ecologische baten: lokale werkgelegenheid, een lagere energiefactuur (en energie-invoer), lagere emissies van broeikasgassen en een schonere luchtkwaliteit in de steden en dorpen.

WAT MOGEN WE VAN DE LANDBOUW VERWACHTEN?

In 2016 was de landbouw in Vlaanderen goed voor iets meer dan 9% van de totale uitstoot aan broeikasgassen. Die emissies zijn sinds 2005 vrij stabiel. Gegeven de grote economische druk op de sector en de relatief strenge bestaande milieurichtlijnen, zijn bijkomende klimaatgerelateerde inspanningen voor deze sector moeilijk zelf te dragen. Oplossingen moeten in de eerste plaats gericht zijn op het verhogen van de rentabiliteit van de sector door in te zetten op specialisatie en de nabijheid van de markt. Door het vergroten van de marges voor de sector (via het verkorten van de keten tot aan

de eindconsument) komt er ook ruimte om in te zetten op meer duurzaamheid. Heel wat land- en tuinbouwbedrijven nemen al initiatieven op dat gebied, bijvoorbeeld door zelf te investeren in energieproductie op basis van mest of ander organisch materiaal. Dat proces zal ook door de consument zelf verder in gang worden gezet door minder maar gericht te consumeren en voorrang te geven aan lokale producten en kwaliteit. Niet-Belgische of niet-Europese producten kunnen eventueel zwaarder worden belast.

IDEËN VOOR HET VERBETEREN VAN HET BESLUITVORMINGSPROCES

Op korte termijn zullen we niet kunnen sleutelen aan onze staatsstructuur. En als dit overwogen wordt, kunnen we ons afvragen of een herfederalisering van bepaalde bevoegdheden of een verdere regionalisering en confederalisme de meest aangewezen oplossing is. Maar in elk geval zijn meer coördinatie en een meer coherente aanpak noodzakelijk. Het Vlaams Gewest heeft vandaag een verregaande autonomie voor het invullen van zijn energie- en klimaatdoelstellingen, maar kan bepaalde instrumenten zoals productnormen en energiefiscaliteit niet of niet optimaal inzetten. Bovendien is het energie- en klimaatprobleem bij uitstek een grensoverschrijdend fenomeen, dat bij voorkeur Europees en zelfs mondiaal moet worden aangepakt.

Het lijkt dan ook niet logisch en efficiënt om doelstellingen vrij arbitrair te verdelen tussen lidstaten en gewesten. Om die reden zijn de nieuwe Europese doelstellingen voor 2030 ook niet vertaald in bindende nationale doelstellingen. Het is hoe dan ook aangewezen om het energie- en klimaatbeleid op Bel-

gisch niveau optimaal te coördineren, ook om schaalvoordelen mogelijk te maken voor marktpartijen die actief zijn in verschillende gewesten (bijvoorbeeld aanbieders van energiediensten, bouwondernemingen en industriële bedrijven) en efficiënter te kunnen werken dankzij een coherenter beleid. Op federaal niveau zouden coherentie en coördinatie kunnen versterkt worden door de instelling van één ministerie/department bevoegd voor klimaat én energie – een fusie van de dienst Klimaat van de FOD Leefmilieu en de dienst Energie van de FOD Economie. Voor de gewesten lijkt eenzelfde structuur aanpassing aangewezen. Maar nog belangrijker dan een administratieve fusie is dat dit nieuwe ministerie/department wordt aangestuurd door één minister voor Klimaat en Energie en transversale bevoegdheden krijgt om de maatregelen voorzien in het geïntegreerd Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030 efficiënt en effectief toe te passen. En het voorbereidend werk moet nu al starten, om na de verkiezingen van mei 2019 meteen de nodige wetgevende aanpassingen te kunnen doorvoeren.

Onze politici hoeven niet van nul te starten. Bij de dienst Klimaat van de FOD Leefmilieu zijn al verschillende scenario's uitgewerkt voor de decarbonisatie van België tegen 2050. Daarnaast is een studie uitgevoerd over de invoering van een koolstoftaks en ook de financieringsstromen van mitigatieactiviteiten zijn al in kaart gebracht. Ook in de gewesten zijn al heel wat studies uitgevoerd die nuttig zijn voor de bijsturing en aanscherping van het beleid.

Wat we vooral nodig hebben, is een consensus omtrent de energiebevoorrading van België voor de komende twintig tot dertig jaar, zodat duidelijke stappen naar duurzame alternatieven mogelijk zijn. We moeten er ook voor zorgen dat onze procedures voor infrastructuurwerken, zoals windenergieprojecten (op zee en op land) sneller en efficiënter kunnen verlopen, dat onze gebouwen sneller gerenoveerd worden en nieuwe gebouwen allemaal bijna energieneutraal zijn. We moeten

meer mensen het openbaar vervoer laten nemen, bijvoorbeeld door ruimere (fiets)parkings rond de stations aan te leggen en te zorgen voor stipte en comfortabele treinen en bussen.

Oplossingen hoeven ook niet altijd duur te zijn: regelgeving op het vlak van ecodesign kan producenten verplichten om alleen energiezuiniger producten op de markt te brengen. Zo kan de overheid de ecologische score van wagens op de Belgische markt verstrengen of de regels voor bedrijfswagens aanpassen. België kan verder gaan dan wat Europa minimaal voorschrijft. Onze politici hebben dus wel degelijk een cruciale rol te spelen, want zij zitten achter vele radertjes om onze samenleving versneld te verduurzamen. Hiervoor bestaat een steeds groter draagvlak, maar daarnaast zijn ook politieke gedrevenheid en moed nodig om de uitdaging effectief en efficiënt aan te pakken. En die gedrevenheid en moed is er in het verleden te weinig geweest.

REEDS VERSCHENEN MO*PAPERS

2019

- mar 2019: Gebrek aan moed? Het Belgische federale en Vlaamse energie- en klimaatbeleid (*Koen Rademaekers en Luc Van Nuffel*)

2018

- dec 2018: Van vraagouder tot draagmoeder, De babybusiness tussen Israël en Georgië (*Sigrid Vertommen en Ailien Reyms*)
- dec 2018: Ethiopië van hongerdictatuur naar rechtvaardig bestuur? (*Sandra Galbusera*)
- dec 2018: Het einde van aids is een gevaarlijke fata morgana (*Sander Spanoghe*)
- sep 2018: Van simpele Millenniumdoelen naar warrige Duurzame Ontwikkelingsdoelen (*Jan Vandemoortele*)
- jun 2018: Is er een nieuwe schulden crisis op komst? (*Jan Van de Poel en Emiel Vervliet*)
- jun 2018: Seksmigratie als deel van de overlevingseconomie in Nigeria (*Sophie Samyn*)
- mei 2018: De rol van de privésector in de ontwikkeling: brandstof en motor tegelijk? (*Melanie Schellens*)

2017

- dec 2017: Saoedi-Arabië: revolutie van bovenaf (*Bart Peeters*)
- nov 2017: Als je geschoren wordt, moet je stilzitten - Hoe de financiële sector mobiliseert tegen een Europese transactietaks (*Lisa Kastner*)
- okt 2017: Besparingsbeleid vergroot ongelijkheid, ontwikkeling vereist echte investeringen (*UNCTAD*)
- mei 2017: Beschikt Rusland werkelijk over een gaswapen? (*James Henderson*)
- mei 2017: Armoede is de echte oorzaak van honger, agro-ecologie de oplossing (*Esmeralda Borgo*)
- jan 2017: Waarom is Oeganda militair zo actief in de regio van de Grote Meren? (*Martijn Engels*)

2016

- dec 2016: 25 jaar Belgische multilaterale samenwerking Kan een kleine speler groot worden in multilateraal verband? (*Kris Panneels*)
- dec 2016: De multilaterale ontwikkelingssamenwerking. Wat we samen doen, doen we beter? (*Kris Panneels*)
- okt 2016: De strijd om de Europese ontwikkelingsbudgetten (*Dirk Brems en Sarah Hulsmans*)
- jul 2016: Herverdelingssamenwerking (*Gorik Ooms*)
- mei 2016: Humanitaire hulp voor deze tijd? (*Overseas Development Institute*)
- apr 2016: Buen vivir. Komt het goede leven uit Zuid-Amerika? (*Eduardo Gudynas*)
- mar 2016: De EU als "ontwikkelingsland", De universele ontwikkelingsagenda van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in het Europees beleid (*Dirk Brems en Julie Lamsens*)
- mar 2016: Europa redden door de democratie te herstellen (*Stephen Bouquin en Karin Verelst, Thomas Fazi*)
- feb 2016: Anno 2016 is ontwikkeling niet meer wat ze is geweest (*Emiel Vervliet*)
- jan 2016: De stille revolutie van sociaal ondernemers, Sociaal ondernemerschap als nieuwe benadering voor internationale solidariteit? (*Fons van der Velden en Pol De Greve*)

2015

- nov 2015: Het ei van Columbus voor ontwikkelingssamenwerking? (*Dirk Brems en Tina Tindemans*)
- okt 2015: Textielarbeidsters hebben sociale bescherming nodig (*Sarah Vandoorne*)
- okt 2015: De twijfelachtige kleuren van groen geld (*Gert Van Hecken en Kahlil Baker*)
- sep 2015: Zijn de opkomende landen nu gevestigde machten? (*Dries Lesage, Stijn Sintubin, Ng Sauw Tjhoi, Laurent Delcourt, Jef Van Hecken, Karin Debroey, Lien Verpoest*)
- apr 2015: Moeten kernwapens gewoon verboden worden? (*Tom Sauer*)
- apr 2015: Een TTIP van sluier: meer vrijhandel dient de winst, niet de mensen (*Emiel Vervliet*)
- jan 2015: De ontwikkelingssamenwerking voorbij? (*Marcus Leroy*)

2014

- december 2014: Wet breekt nood, Toekomst voor rondtrekkende veehouders in Afrika? (*Koen Van Troos*)
- november 2014: #LuxLeaks (*Kristof Clerix / ICIJ*)
- oktober 2014: Nog steeds gelukkig getrouwd? Een gouden bruiloft in de ontwikkelingsamenwerking (*Gijs Justaert*)
- juli 2014: Wordt de geopolitieke kaart van het Midden-Oosten hertekend? (*David Crikemans*)
- juni 2014: We zijn allemaal verschillend. U ook? (*Rachida Lamrabet*)
- mei 2014: Gouden tijden voor de rijken? (*Paul Krugman*)
- apr 2014: Kunnen voorbehoedmiddelen de wereld redden? (*Simon Calcoen*)
- mrt 2014: Gaan de groeilanden een diepe duik tegemoet? (*Pierre Salama*)
- feb 2014: Buitenlandse berichtgeving is dood, leve de mondiale journalistiek? (*Gie Goris*)
- feb 2014: Is Afghanistan klaar voor 2014? (*Thomas Ruttig*)
- jan 2014: Ligt Pakistan op het Arabisch schiereiland? (*Bruno De Cordier*)

2013

- dec 2013: Schept microkrediet slechts een illusie van ontwikkeling? (*Milford Bateman en Ha-Joon Chang*)
- sep 2013: Kan Afrika zijn ontwikkeling zelf financieren uit hogere belastingsofbrensten? (*Mick Moore*)
- jun 2013: Is uw gsm goud waard?
- apr 2013: Wat weten we (niet) over het geweld in Oost-Congo? (*Koen Vlassenroot, Steven Spittaels, Kris Berwouts en Nadia Nsayi*)
- apr 2013: Bestaan de Zapatisten nog? (*François Hautart*)
- feb 2013: Kan rijst West-Afrika voeden? (*Saartje Boutsen en Jan Aertsen*)
- feb 2013: Hoe komt het dat Afrika de Millenniumdoelstellingen niet haalt? (*Dimitri Van den Meerssche*)

2012

- okt 2012: Genetisch gewijzigd voedsel als oplossing voor het hongerprobleem? (*Hielke Van Doorslaer*)
- sep 2012: Kan zwart-Afrika voedselzekerheid bereiken? (*UNDP*)
- sep 2012: What is the Rise of South-South relations about? (*Sanoussi Bilal*)
- apr 2012: Hoe inclusief is onze ontwikkelingsamenwerking? (*PHOS*)
- mar 2012: B brengen verkiezingen meer democratie in Congo? (*Mieke Berghmans en Nadia Nsayi*)
- mar 2012: Wat na Busan? (*Bert Jacobs*)
- mar 2012: Kan de politiek de ontwikkelingsamenwerking redden? (*Alex Duncan en Gareth Williams*)
- feb 2012: Wordt het precariaat een nieuwe sociale klasse? (*Guy Standing*)
- feb 2012: Waarheen met de revoluties in Egypte en Syrië? (*Brigitte Herremans, Pieter Stockmans en Majd Khalifeh*)

2011

- nov 2011: Kan armoede overwonnen worden? (*Abhijit Vinayak Banerjee en Esther Duflo*)
- nov 2011: Is India goed bezig? (*Jean Drèze en Amartya Sen*)
- nov 2011: Een keerpunt voor sociale bescherming wereldwijd? (*Gijs Justaert en Bart Verstraeten*)
- okt 2011: Heeft ontwikkelingshulp zijn tijd gehad? (*Marcus Leroy*)
- okt 2011: 7 billion: development disaster or opportunity? (*Hania Zlotnik and Fred Pearce*)
- sep 2011: Erkenning van de Palestijnse staat: een game changer? (*Brigitte Herremans*)
- jun 2011: Een uitweg uit de nieuwe voedselcrisis? (*Saartje Boutsen*)
- mei 2011: Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht? (*Ronald C. Schoenmaeckers*)
- apr 2011: Waarom gelijkheid beter is voor iedereen (*Richard Wilkinson en Kate Pickett*)
- mar 2011: Welke toekomst voor de ontwikkelingsamenwerking? (*Nemat Shafik*)
- feb 2011: Realiteit of mythe? Minerale rijkdom als motor van het geweld in het oosten van Congo (*Rachel Perks en Koen Vlassenroot*)

2010

- dec 2010: Heeft Congo kans van slagen? (*Tom De Herdt, Kristof Titeca en Inge Wagemakers*)
- nov 2010: Heeft de crisis het draagvlak van ontwikkelingsamenwerking ondermijnd? (*Tom De Bruyn & Ignace Pollet*)
- nov 2010: De laatste energiecrisis? Betekent piekolie het einde van de homo Petroliensis? (*Elias Verbanck*)
- sep 2010: Wat doet China in Afrika en Latijns-Amerika? (*John Vandaele & Marc Vandepitte*)
- sep 2010: De millenniumdoelstellingen: wachten op de grote doorbraak? (*Lonne Poissonnier & Rudy De Meyer*)
- jun 2010: Hoe goed zijn Brazilië, China en India in armoedebestrijding? (*Emiel Vervliet*)
- mei 2010: Why is poverty a human right crisis? (*Irene Khan and Steven Vanackere*)
- mei 2010: Wat is nu eigenlijk goed bestuur? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2010: Is er Apartheid in het Heilige land? (*Korneel De Ryneck*)
- mar 2010: Water zonder grenzen? Het regionaal belang van het Afghaanse water (*Benjamin Sturtewagen*)
- feb 2010: Wat met de Cubaanse revolutie na Fidel Castro? (*Marc Vandepitte*)
- feb 2010: Leidt klimaatverandering tot oorlogen? (*Harald Welzer en Jamie Shea*)
- jan 2010: Mogen we nog dieren eten in tijden van klimaat- en voedselcrisis? (*Jonathan Safran Foer en Louise Fresco*)

2009

- nov 2009: Spionage in het hart van Europa? (*Kristof Clerix*)
- nov 2009: Hebben de ngo's hun ziel verkocht aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking? (*Jean Reynaert en Patrick Develtere*)
- okt 2009: Chaos in Afghanistan en Pakistan? (*Ahmed Rashid en Jef Lambrecht*)
- sep 2009: De 'Gele Reus' in ademnood? (*Samia Suys*)
- sep 2009: Is ontwikkelingshulp verantwoordelijk voor de armoede in Afrika? (*Dambisa Moyo en Kumi Naidoo*)
- jul 2009: Is dit de nieuwe kolonisering? (*International Food Policy Research Institute, The Economist, vertaling Emiel Vervliet*)
- jun 2009: Kan de G20 de wereld redden? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2009: Hoezo, vrije meningsuiting? (*Ruddy Doom en Sofie Van Bauwel*)
- mar 2009: Hebben financiële speculanten 120 miljoen mensen honger laten lijden? (*Peter Wahl, vertaling en samenvatting door Emiel Vervliet*)
- mar 2009: What is the status of human rights in Iran? (*Shirin Ebadi*)
- feb 2009: Hoe zien wij Gaza? (*Ruddy Doom en Simone Korkus*)

2008

- dec 2008: Wat is waardig werk? (*Emiel Vervliet*)
- nov 2008: Betalen de armen de prijs van een slecht beleid? (*Saar Van Hauwermeiren*)
- okt 2008: Hoeveel armen zijn er nu eigenlijk? (*Emiel Vervliet*)
- okt 2008: Blinkt alle goud? (*Catapa*)
- jul 2008: Door welke lens kijken wij naar China? (*Kristof Decoster*)
- jun 2008: Heeft Congo iets aan zijn mijnen? (*Raf Custers*)
- jun 2008: Wie zorgt er voor een échte groene revolutie? (*Jan Aertsen en Dirk Barrez*)
- mei 2008: Kan onverschilligheid dodelijk zijn? (*Forum for African Investigative Reporters, vertaling en samenvatting: Emiel Vervliet*)
- mar 2008: Levert de traditie de oplossing? (*Bert Ingelaere*)
- feb 2008: Kunnen boeren de wereld redden? (*Saartje Boutsen*)
- jan 2008: Neemt de inkomensongelijkheid in de wereld toe of af? (*Emiel Vervliet*)

2007

- dec 2007: Waar de kassa altijd rinkelt? (*Internationaal Vakverbond, vertaling: Emiel Vervliet*)
- dec 2007: Is er leven na Kyoto? (*Simon Calcoen, Peter Tom Jones, Edith Vanden Brande en Alma De Walsche*)
- okt 2007: Zijn de EPA's levensgevaarlijk? (*Marc Maes*)
- sep 2007: Ligt de Afrikaanse hemel in Barcelona? (*Roos Willems, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Hoe erg is het klimaat eraan toe? (*IPCC, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Redt de minister van Financiën het klimaat? (*Aviel Verbruggen, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Viva el populismo? (*Emiel Vervliet en Alma De Walsche*)
- mar 2007: Veertig jaar bezetting - Hoe lang nog? (*Ludo De Brabander & Brigitte Herremans*)

2006

- dec 2006: Hoe geglobaliseerd is de islam? (*Olivier Roy*)
- dec 2006: Zit de Congolese toekomst in de grond? (*Sara Frederix en John Vandaele*)
- nov 2006: Helpt onze hulp tegen honger? (*Saartje Boutsen en Jan Vannoppen*)
- nov 2006: Wil China de wereld overheersen? (*Jonathan Holslag*)

Al deze MO*papers kunnen gratis
gedownload worden op www.MO.be/papers

